Ka Samoi Jong Ka Lyer

(Ki Phawar Myllung ha ka *Free Verse* — Thup

Bad ki Jingbatai

Kynpham Sing Nongkynrih

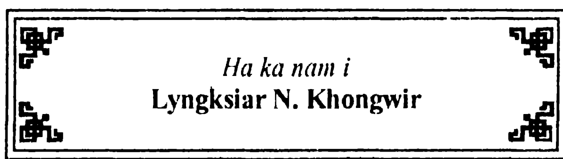
Ka Samoi Jong ka Lyer

(Ki Phawar Myllung ha ka *Free Verse* — Thup I)

Kynpham Sing Nongkynrih

MEGHALAYA EDITION
Notification No MBOSE/AW/PRINT/115/07/11734

Prescribed for use as a textbook in Class XI by the Executive Chairman, Meghalaya Board of School Education, Tura, Meghalaya, vide Notification No. MBOSE/AW/PRINT/115/07/11734 dated Tura, 25 April 2008.

Tyngka - 35/-

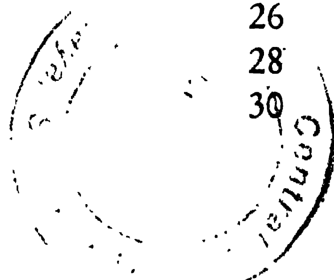
Ka sien shon balai - 2008

La pynmih da ka Pine Cones Publications da ka jingiapynbeit bad ka MBOSE.
Jingtaip bad Jingpynwandur da u Shongdor Diengdoh

KA KHUNG

Sla

Ki Poim

NAMAR KI PARA RI

Shuwa jong kane ka thup poitri ha ka Khasi, la dep pynmih ia ki thup poitri jong nga ha ka Phareng da ka Writers' Workshop, Kolkata. Kine ki dei ka *Moments* (1992) bad *The Sieve* (1992). Ka Thup poitri balai ruh ka la jan mih, hynrei nga sngew ba ka jingim jong nga kum u myllung ka long ka basuda lada ngam pat don tang kawei ruh ka thup poitri ha ka ktien lajong.

Kham bun na ki poitri jong nga ki suh thied sha ka mei ramew ka Ri U Hynñiewtrep. Dei nangne ba ki ioh ia ka jingim, bad ynda ki la ïaw la ka rta, dei nangne ba ki sa mih na ki lum na ki riat, na ki wah na ki kshaid, na ki lawbniap lawkyntang, na u slap na ka lyer, na ki nongkyndong na ki sor, ba kin krih pat kylleng ban rwai ban iathuh khana shaphang ka jingim ki para ri jong nga. Ia kane nga la lah ban leh lyngba ki *magazine*, ki *journal* bad ki kot khubor Phareng ha ri India bad ruh ha ki ri nongwei.

Hynrei ka long ka bym biang lada ia ki poitri jong nga yn pule tang da ki nongwei.

U Myllung bakhraw ka Chile, u Pablo Neruda, u ong ba ki myllung ki dei ban long kiba iajan bha bad la ki para ri. Dei kane ka jingthrang ban iajan bad la ki para ri, ban-kren sha ki bad iaphylliew jingmut bad ki

kaba la pynlong ia nga ban trei rot shi rot ban pynmih ia kane ka thup.

Ka jingthrang jong nga ban kren sha la ki para ri ka long eh ruh namar ba *Ka Samoi jong ka Lyer* ka kren ia ki jingjia bashisha ba nga kum u nongthoh nga la iakynduh na ka por sha ka por. Hooid, ym baroh ki poitri ha kane ka thup ki la mih na ki jingjia bashisha. Don napdeng jong ki kiba shlei da ka pangnud, da ka sammut, da ka jingdom bad ka jingieit ia la ka ri bad baroh kiba ka ïeng. Kine ki dei ki jingshisha ka dohnud bad ki jingshem mynsiem kiba ngam lah ban set tang halade. Nga da kwah dik dik ban iasam lem ia kiei kiei kiba nga don ban ong bad la ki para shnong para thaw. Nga da kwah dik dik ban ktik ia ki jingmut jingpyrkhat jong ki bad ban pynkhih ia ka mynsiem jong ki; bad lada nga lah ban leh kumta lyngba kine ki poitri, kata hi kan pynlong ia nga uba suk mynsiem.

Ha *Ka Samoi jong ka Lyer* (kaba mut ka samoi jong ki khraw bor ne ki nongialam ki bymhok bad kiba lapmiet tang ka khyrwait kadiang ia u luk u lak) ia baroh ki poim nga la thoh ha ka *free verse*, ia kaba nga la batai ha ka kot *Ban Sngewthuh ia ka Poitri*. Don na ki kiba dei ki *satire*, ki *dramatic monologue*, ki *macaronic verse* bad kumta ter ter. Hynrei la nga la thoh ia kine ki lirik ha kano kano ka dur ruh nga ngeit skhem, kumba ngeit u Czeslaw Milosz, u myllung bapawnam ka Poland, ba dei tang ka ktien lajong kaba lah ban pathai khubor hapdeng jong nga bad ki para ri jong nga. Ha ka poim bakhraw jong u, "My Faithful Mother Tongue", u Milosz u la ong

kumne:

Faithful mother tongue

....

I believe that you would also be a messenger
between me and some good people
even if they were few, twenty, ten
or not born as yet.

Dei kum u Milosz ba nga ruh nga kwah ban kren sha la ka jait bynriew lyngba ka ktien lajong, kam pher la don tang khyndiat ngut kiba sngap; kam pher la kine ki khyndiat ngut ki don mynta ne kin sa mih napdeng ki longdien.

Tang kawei ka basngewsih ka long ba ka ktien Khasi ka shah ñiewbeiñ palat khamtam ha kito kiba la kham sngewnang sngewstad. Ki kyntien u Milosz shaphang ka ktien jong u ki long thik kumba kren shaphang ka ktien jong ngi. U ong ha ka juh ka poim:

Now I confess my doubt.
There are moments when it seems to me I have
squandered my life.
For you are a tongue of the debased,
of the unreasonable, hating themselves

Bun na ki kynrem ki lyndan u paid Hynñiewtrep ki kheiñ poh ia la ka ktien lajong. Kine ki shim beit ba kito kiba kren ne thoh tang ha ka ktien lajong ki dei ki bym ler bad kumta kim treh ban pule ia ki jingthoh jong ki. Namarkata, ka dei ka kamram jong baroh ki nongthoh ba la kham paw ba kin wan phai sha la ka

ktien lajong ban ianoh synñiang lem ban pynim bad pynsan irat ia ka.

Ka ktien kam dei tang kaei kaei kaba ngi iakren ha ka imlang ka sahlang. Ka ktien ka dei ka jingim jong ka jaitbynriew. Lada ngi iohsngew ia ka sur ktien Khasi ha Iewduh, ha Motphran ne ha Khyndai Lad, kata kam dei tang ka sur ktien lajong, hynrei ka dei ka sur ka jingim jong ka jaitbynriew hi. Katba dang im ka ktien, kata dang im ka jaitbynriew. Kane ka dei ruh ka pharshi jong ka khana puriskam shaphang u Ren (kaba phin lap ruh ha kane ka thup). Lada ngi kynmaw ia kane ngin ïaineh bad ïairoi ha kane ka snieh pyrthei.

Te dei na kine kiei kiei baroh ba nga ai ha phi ia *Ka Samoi Jong ka Lyer*.

Kynpham Sing Nongkynrih *10 October 2001*
Lawsohtun, Shillong - 4

Ka Jingsngewnguh

Nga pynpaw ka jingsngewnguh naduh ka mynsiem ia ka All India Radio kaba la pynsawa ia katto katne na kine ki poim na ka por sha ka por; ia ka *Batemon* (Shillong); bad kine kiwei de harum kiba la pynmih ia ki ha ka ktien Phareng:

Indian Literature (Sahitya Akademi, New Delhi); *The Journal* (Poetry Society, India, New Delhi); *Literature Alive* (British Council Division, New Delhi); *Kavya Bharati* (Madurai); *The Journal of Indian Writing in English* (Gulbarga); *Poiesis* (Mumbai); *Poetry Chronicle* (Mumbai); *Femina* (Mumbai); *Lipi* (Cuttack); *Chandrabhaga* .(Cuttack); *Indian Book Chronicle* (Jaipur); *The Telegraph* (Kolkata); *Amrita Bazaar Patrika* (Kolkata); *Poet* (Chennai); *The Poetry Chain* (Trivandrum); *indiainfo.com* (Bangalore); *The New Welsh Review* (Cardiff, Wales); *Swag Mag* (Swansea, Wales); *Green's Magazine* (Sasketchewan, Canada); *The American Poetry Anthology* (Santa Cruz); *Khasia in Gwalia* (Swansea, Wales); *A New Book of Indian Poems in English* (Kolkata); bad *Letters from the Soul Series* (The International Library of Poetry, Owings Mills, USA).

Nga pynpaw ruh ia ka jingsngewnguh ia ka Education Department jong ka sorkar Meghalaya na ka

bynta ka jingiarap pisa ha kaba pynmih ia ka sien shon banyngkong jong kane ka kot bad ia ka MBOSE na ka bynta kane ka sien shon.

Ka jingsngewnguh kaba kham kyrpang ka leit ruh sha I Bah Shongdor Diengdoh i ba la iarap ia nga ha kiba bun ki liang.

Kynpham Sing Nongkynrih

Ka Samoi Jong ka Lyer

Nga ngiah ia kane ka samoi ba ka lyer
ka klun lut ia ki duid ba ngi don
ban pynhun ia ka jingthrew la jong.

Ba ka kawang pui pui ia ki mat ïong jong ngi
bad ka khyndiet ia ki skad ki theilud bapli.

Ba ka sympat ia ki dieng
bad ki lynñiar da ka tieng.

Nga ngiah ia kane ka samoi
ba ki jingmut ki her
sha ki khraw bor kum ka lyer.

Ka *Parking Lot*

I

Ia ka *Earth Summit*
la pynbna da ki ïa
la kum ia ka jingïap u Rajiv.

Ha Rio
na satlak ki iakren
ia ka jingstang u mawsiang bneng
ka jingshit ka mariang
ka jaboh jabaiñ
bad ka jingïap tram
ki lawbah lawsan.

Ha Nan Polok
ka *parking lot*
ka pyndem tob
ia khatsan
na ki kseh bakynsai tam.

II

Don ka *parking lot* ha Shillong
kaba shim por shisnem bad da ki lak ban pynlong.
Baleï ba kim pyndonkam ia ka, nga kylli,
ban pynduna ia ka khapngiah kali?
Ki ia ap ia u myntri ki surok ba un plie
uba ap ia ka sorkar jong u ba kan pra.
Bad ka jingia-ap ka ïai iaid kumta
namar hangne ki parti bad ki sorkar ki kylla
la kum ki aktor dkhar, kiba kylla kai
shiphew riam ha kawei ka jingrwai.

Tang ki Tiew Pher ki la Wan Sei Kynthong

Naduh ki por u David Scott
kine ki dieng sohphoh Nongkhlaw
ki la iaid jngai ban wan buhai
ban wan thombor ia jait tynrai.

Bad ki don ruh ka maia aiu re
haba ka pyrem ka ai sa shisien
ia ki khor baiphieng
bad ki syntiew jong ki
ki peit ieit ia ngi.

Myntlang pat that that ha ka khriat
ki i ïap tyrsaw bad ki tlor
ba la ki khor ki la slor.

Kum ki ngi slor noh la ka riti
bad ynda ngi la slor, ngim shem ia ka pyrem
ka ban ai biang ia ki syntiew baithiang.
Sa katno sha ngin ïai im, ngi kiba per
kum ki sla dieng ha ka lyer?

Ha *park* nga iohi sa shisien,
ia kito ki tiew pher basuhsieng
kiba nga la iohi bunsien,
kynshyeng ha la ka leh bakhraw
ha ki kper bad ki phyllaw.

Dei kum ki syntiew keiñ
ba tang ki khyllah
bad ki rukom bakhyllah
kiba la wan sei kynthong
ha kane ka ri u ñi u kong.

Ka Jingbuh Kynmaw u Nongthoh Khubor

Ngam shym la kynmaw mynno
ka lyer kit shyiap u Ïaïong
ka ngam ha ki umsaw u Naitung
u bnai jong ka iwtung.
Ngam shym la kynmaw mynno
u lapbah u jah
ne mynno i duh ia la ka kyntiak
bad nang ih sha kane ka jingat.

Dei namar ka mon jong nga hi
ba ia ki sngi la pynlut ban pyndap ia ki sla
da ki myntri bad ki kongsan
kiba thung u maw hangne
kiba ot ia u ribon hangtai
kiba synreit jingiaroh ia ki nongïap hawei pat.
Man la kawei pa ka sngi, ka mut, la pynlut
ban pyndap ia ki sla da ki jingjia ba malu mala
dang shen da ki jingia-pynïap, ki jingiasiat
kiba la kylla long ki jingjia bamalu mala wat hangne
ha kane ka sor nongkyndong ka jong ngi.

Dei ynda ka palong ka la shimti ia nga da ka pang shit
bad pyllait ia nga na katei ka kordit
dei ynda i la tawiar la kum ka pyrthei
bad i la ieit ia nga sha ka jingkhiah krat pat
ba nga sa iohi ia ki *cherry* balyngkhuit

ba ki la phong da ki khriam ki syntiew sawkyrang.

Ki *cherry* ki la phuh!
Ki aiom ki la kylla!
Ka snem ka la jan kut!

Hynrei ha ka dohnud jong nga ki aiom kim shym la
kylla
bad sa shisien ia ki sngi la pynlut ha ka jingpyndap sla.

Haba u Myntri Rangbah ha Shillong u Wan Hiar ki Siej Jar Jar ki Shu ia Peit Siar

Haba u Gujral, u Myntri Rangbah,
u thmu ban wan jngoh ia ka sor bah
ki siej ki khie im kynsan na surok
la kum ki nongpdiang sngewbha shrop-rop-rop.

Hynrei ynda u la poi, u shu long
tang ki jinglynñiar jong ki sairen
la kum ki jingpynbna ia ka jingwan ka thma.

Ki siej jar jar ki shu ia ap bad peit siar.

U la wan bad ar synrop ki phang
ban wallam ka roi ka par, ka suk ka saiñ.
Hynrei u shu long tang u pyrthat rkhiang ha ki lyoh
ki khana lorni ha ka lyer.

Bad katto katne ki ia ong ba u wan
kumba wan her u nam ding
bad leit phai kumba suh wia u khnam.
Hapdeng ka jingleit bad jingwan?

Katto katne ki ia ong ba u wan poi
la kum u lur hap
bad la iohi tang da khyndiat

ki nongialam bapun da ka suhsat.
U la wan kum ka jingmaham
bad ki myntri bit *saam*
ki theh syep pjah slam.
Hynrei u la leit phai kum u bom b'la weng i'u bakhor.

Baroh ki ia lyngngoh
aiu keiñ un iohi
ia kane ka ri
aiu keiñ un tip
ia ki riewlum jong ngi
haba u shu wan tiap
la kum ba bsiat.

Baroh ki ia lyngngoh
bad ki ia wad ia ki jubab
la kum ba thlia ki khynnah.

Tang ki siej jar jar ki shu ia ap bad peit siar
ba la myllen ia ka tamasa ki riew thamula.

Haiku

Kulmar ha Shillong—
pulit, wiar ksew ka pynma
shong suk nong India.

U Riewlum u Kren Shaphang ka Jingtuid ki Mynder sha ki Lum

Ki symboh slap barit
ki bsuh ba kin ngam
sha ka khyndew paitpdang.

Sa shiphang ia ka khyndew la klun
da ka um ktieh baheh kat ka pung.

Bad kumta keiñ ki wan phñip
kine ki riew kheiñ duh na ri thor
la kum ki symboh slap barit.

Bad haba kine ki lum kim lah shuh ban pyiam
kumta keiñ kiwei pat ki ri, kiwei pat ki bynriew
ha ka lalot bam khyndew jong ki kin sa ngam.

Katba Nga Dang Iaid Kai bad la ka Samla Nga Thaw Poitri ia ki Jingiaumsnam ha ka Ri

Katba nga dang iaid kai bad la ka samla
ki tnum pyllun ka Babri ki tyrsuh hapdeng jong ngi.

Ka long ka kam um dum
ban pynpra ia ki tnum bapyllun.

Bad hynnin ka miet u bnai u thaba
da ka rong pher saw tama.

Wat ia u bnai ruh la tabaiñ
da ka jinglyngkien jong ka snam.

Kynpham Sing Nongkynrih

Ki Jingsngew Phieng

Haba ha ka Ripoblik ka basan
ki nongialeh laitluid jong ka thaiñ
ki ai sbak da ka *bandh*
ban leh ei ei ruh ngam shlan
lait tang ban khmih ia ka bneng tlang badum
ba ka pun da ka pihuiñ.

Shalor jong ki tnum
ki tnat kiba kner
jong u dieng u bajngum
ki ksaid ban lait her.

Hajan jingkhangïit
ar ki ïing bah kongkrit
kum ki sumo dikraij ban lynthaw
ki pynsyier ia ka ïing jong i kiaw.

Bad kaba beiñ na u sainar thad jaiñ
ka patlun poh u para marjan
ka da shri ka da kbaiñ.

Ka jingtieng la kum u lehnoh
ka la pynsngap ia ki sur baroh
bad ka premmiet khawpud
soit ka mih pyndem tdong

kum ka jingsuk na kane ka shnong.

Kynsan ka mynsiem kaba her
bad ki tnat dieng baper
ka wan thung baji sha la skum
sha i lok bad ka jingdum.

Kynpham Sing Nongkynrih

Ki Jingkhynñiuh ka Mynsiem

I sla dieng i kyiuh ha ka lyer—
i hap bad suki i lyet ha ka kper.
Nga ïeng marwei bad ka mynsiem ka triem
ba ngi shong ha kane ka dewlynnong,
ba ki um bah u bynriew ki wan prong
ban bam shaduh u khnong, suki pa suki,
kum ki dkhiew ha u lyngkhot ruti.
Nga ïeng marwei bad ka mynsiem ka triem
ba ka sur ka bajngai na ki jait b'la jah rngai
ka pasiaw ha ki tyndong jong nga–
Ym don u Blei ban iada,
ym don ki kynroh ban kyrda,
ym don u shabi,
ban ran dien ruh ym don ka lynti.

Ka Jingjied

Haba ki longïing jong ki poiei ki wan thombor
bad ai reng wat ia ki seng badonbor tam jong ka ri,
wat ia ka sorkar hi; haba ki lehnoh pulit na ka jylla
bamarjan ki kynshoit ia ki ban pynshrai ia ngi
ha ki khubor, bad ban pyntriem ia ki jong ngi ha Sepngi,
Nga ju lyngngoh balei nga shu lmun tang ha ka poitri,
ka jingiakynduh ki myllung bad ban ia kyrsum
bad ki jait briew ba laiphew rukom.

Ñiuma, nga lah ban pynksan ia kata. Ki lok
jong nga kim dei ki poiei hangamei, wat la
kim dei ki Khasi, nga lah ban ong da shisha
kim buh ia ngi ha kano kano ka jingma.

Hynrei lada nga pyrshah ia kine ki ksiang
ka jingpynshyrkhei, lada nga kyrsiew
ia ki jingkynmaw shaphang ka khubor bakhraw
na ki riew rim bastad basatar; lada nga ong,
para ri, ia kane ka ri la "jop da ka snam
ki kpa ki kñi"; lada nga ong ha ki, ba ki
longshuwa kim ju kham kren shaphang "ka suk
ka saiñ", hynrei ba ki ïai ban shaphang
"ka suk ka shngaiñ"; lada sa ma nga nga ïai ban,
ka jingsuk kam lah ban long khlem ka shngaiñ;
lada nga ong ha ki, ba lada ka jingim jong ngi
ka don ha ka jingma, ka khubor ka dei ka bashynna,

ka snam ka dei ban phlei:

hato ki lok jong nga kin ran dien
da ka jingtieng?

Shisien ka sngi ngan sa hap ban jied
hapdeng ki lok bad ki para ri. Bad
wat mynta ka lyer pjah ka la ud lpa
ha ki law kseh: "da ka jingdom ka ud,
da ka jingbitar ka ud". Wat mynta
ki kynroh ki la peit seh lupa da ki dur
ka jingisih bad jingshla. Wat mynta nga la
iohi lpa ia ka umbiah kwai ba ka kylla
sha ki jingtabaiñ snam ha ki nala.

Shisien ka sngi, ngan sa hap ban shim
ia ka jingjied ka basngewtriem.

U Ren

Slem bah
naduh ki snem kulong kumah
u Ren, u rawon ka Nongjri
u Ren, u baieit eh ka puri
u Ren, uba ieit kum ban bieit
 uba iehnoh ia la ka kmie bad ka ïing
 ban im ha ka ri bamaia ki pubon
u la ieh ru ia kawei ka jingbthah:
 "Mei", u la ong,
 "sngap bha ia ka sur jong ka wah,
 katba ka dang ïai khynwin
 kumta keiñ phin tip ba nga ruh nga im".
Ka long kaba la slem eh, slem bah
naduh ki snem kulong kumah
kaei kaba u bthah:
 ki por ki la kylla
 ka sur ka jingim jong ngi
 ka nang swai ha kiwei pat ki jait ktien
 bad kine ki jait ktien, man la ka sngi
 ki nang jliah noh ia ka sur ka jong ngi.
La katta ruh, ka la slem eh, slem bah
naduh ki snem kulong kumah
kaei kaba u bthah:
 ki por ki la kylla
 tang khyndiat eh kiba sngew kwah ban sngap
 kiba bun ki shu kwah ban iehnoh ia ki

ha la ki jingphohsniew ba ki jngi.
Bad ki jong nga barabor ki shu kut
tang ha ki pulit mynder
ki khmat seh jong ki kiba thrang
ban nguid im ia ngi jlang.
Hynrei lada kine kim lah leh kumta
kito kiba ki iada khlem pep kin sa leh ia kata:
ka bih ba par suki pa suki
kan sa trei ha kano ma ka sngi....

Weiking

I

Weiking! Weiking!
Ka pyrem ka la wan, sdang ia la ki jingshad tawiar
bad ai ba ka jingim jong ngi kan ïai im.
Khot ia ki thei sotti jong phi sha ka lympung
ai ba ki hira jong ki, ki mohon ki mala,
ki rusom ki muka, ki mukmor ki dhara,
kin thab ia ka hiran na ka ngab;
shisien ha ka shisnem ki dei ban pynpaw
ia baroh ba ki don.
Ki ksing ki padiah, ka tang muri ka la pah,
ai ba kin sdang ia la ka shad kyrsih jyllieb mat
ba kin per kin tawiar ha u syiap basada
ba ki pansngiat ksiar bad rupa ba kin mied
bad kin nguh ha ka sngi bashynna.
Ai ba ki rang baiphieng la kum ki khun syiem
kin mastieh sawdong ka jylli, ba ki waitlam jong ki
khlek khlek kin thaba, ba ki ryngkab rupa
kin kynruh shakuriaw, katba ki phawar
bad la ka kyrdem ha ban da lko ka khyndew.
U ksuid un sa nguid ia u riew sniew uba nud
ban pynpra ia ka kynroh ba iada
jong kine ki khlawait.

Ïai tawiar ïai tawiar
sa lei lada don na ngi
kiba beiñ ia ngi ba ngi bieit?
Ngim shym la wan hangne ban ai nguh
ia ki blei na ka bynta ka aiom ot bapahuh
(hato ngi ju don shuh ki aiom ot bapahuh?).
Ïai tawiar, ïai tawiar sha ka juk
ba ki kynthei ki dang shaniah ha la ki rangbah
ba ki rangbah ki long kum ki khla ba iada
ia la ki longïing da ki waitlam bym ran dien.
Ngi kiba dang ïai bteng ia ki riti u ñi u kong
ngi dei ban phira sharai la ki jong.

II

Nga ithuh ia kawei ka kynthei
kaba la iaphet bad la u buaid
san snem mynshuwa;
hynrei kaba shu at pat
man la ka snem, namar u buaid
u ju wan phai ban khroh
tang mar iathem pat ka kpoh.

Nga ithuh sa ia kawei pat
ka khynnah bajar jar
b'la ar met phar lyngkdai
ba ka wad kam shakri
kum ka nongbylla sngi....
Shano sha u tnga?

III

Weiking! Weiking!
Ïai tawiar, ïai tawiar
ki kynthei jong ngi
ki la nang phet noh na ngi.

Sha Kito ki Para Ri

Sha baroh kito ki para ri
kiba iehnoh la ki ïing,
ki dur pynthame ka jingsuk;
sha baroh kito ki para ri
ki bymsalia ia ka niam
ka niam ba pynrem dalade ialade;
sha baroh kito ki para ri
ki bymsalia la ka jingim
ha kaba ka jingieit
ka trei mon sngewbha;
sha baroh kito ki para ri
ha kaba ka jingim ka ri
ka dei kaba tam eh ha ki;
sha baroh kito ki para ri
kiba la sngewthuh ia kata;

sha ki nga ai nongkynti
ia ka jar jar, bad ka sur ka jong nga.

Ki Rong ka Jingshisha

Ka phone noh phai sngi
jem jai ka pasiaw
da ka "jingmaham paralok."

Imat ki kaikhlaw mynta
ki long kiba don akor bha.
Hynrei ka jingkylli ka dei,
hato ngin baji ban iada ia u nonghikai
ba leh khla, badonkam ma ki?

Nga khap la ki khmat
nga phai sha ka sngi.
Ka rong ba nga iohi
dei ka snam kaba phlei.

Nga khap la ki khmat
nga da ia ki da ki kti.
Ka rong ba nga iohi
dei ka jingdum
ba pyndam jingim.

Kine ki dei ki rong ka nusib
ki rong ka jingshisha bym lah pynkylla.
Bad mynta ki dei ruh ki rong, da kaba
ki lang kñia ialeh thma, man ka sngi
ki pynphieng ia ka sor bah jong ngi.

Kynpham Sing Nóngkynrih

Khangchen - Dzonga

Ki surok ka Gangtok.
Ka dei ka Nepal?
Ka dei ka Tibet?

Ka brinda ha MLA Hostel.
"Nga kwah ban iohi ia ki Lepchas".
U Tapas u kdew sha sepngi
shaphang u Khangchen - Dzonga,
ka tdong Hippo jong u kaba ñion
ia ki lum ka Gangtok,
ka kliar jong u ba la tap op
da u lyoh ïong barben.
"Tang toh khat", u la ong, " ba ngi iohi
iaka dur khmat u Khangchen - Dzonga".

Rumtek Monastery
Ki jingohdur makhon kiba ïai um.
Ki lyngdoh Buddhist, ki nongkhrong.
Mudras, ki jingai saiñ da ka kti.
Ka jingisynei, ki metïap ia ki pukni.

Converse '99
Hum da ki myllung.
Hum da ki poim.
Hum da ki kynhun.
Ym don wat uwei u Lepcha.

Ka sngi kut bakhraw.
Ka jingpyni riti.
Chu - Faat ! *
Ki Lepcha kiba shad
da ki sharak makhon
bad ki sla siej jyrngam !
Ki jingrwai mane
ia u Khangchen - Dzonga
u lumbah kynshreng
paki jong ki blei !

Kajuh ka brinda dang phyrngab.
U Khangchen - Dzonga !
Nga mareh shim kamera.
Nga her biang sha brinda.
U la jah noh mar kumta.

Hato kato ka dei ka ïor baklang
U Khangchen - Dzonga ? Hato kito
ki dei ki Lepcha kiba shad ?

Ngi kiba tyrwa kajuh ka burom
ia ki lumbah, Sohpet Bneng, hato
ngin tyrwa ruh ia ka ri sha ki pukni ?
Hato u lyoh ïong bym lah ngam
jong ka por un tap op ia ka jingim
jong ngi shijunom?

* *Ka rukom shad ki Lepcha, ki trai ri ka Sikkim.*

Ka Premmiet Harud ka Tyllong ka Umkhrah

Na ka lynti lum bakhongwaiñ
nga iaid kai kynjai artet ka Umkhrah.
Phin ym ngeit katno ka um ka sngur
hangne ha tyllong, wat ka suiñ bneng bajngum
ka thiah thai ha ka jingthiah shyiap basada.
Kiba pahara ia ka rud wah, don uwei
ar u nongkhwai. Kiba sait ia ki dew rep
na ki khohwah baksah ha ki maw jlih ka wah,
don ki thei sawkyrang ba kohkdiak na Mawpat.
Ka lyer ka ktah shñiuh ia u phlang bajylliew
ka put sharati bad ki kseh kohnguh khlieh
ka wallam ia ki sur ia halla ki khynnah iamuja
na ka nong rit sha lyndet ki lum bajyrngam.
Ym don basalia ba kane ka um khuid
ki samla bashida, ki kseh shlei sur rwai
baroh ba ki tyllun lut sha ka sor
ha kaba wat ka jingim ruh ka kyrsum ktieh
bad ki ahor, ka lati, ka jyrsieh.

Ka Jingduwai ia kiba Ïap

Ka Shympriah ka Baiaid ka thoh: bad ynda ka la thoh
Ka iaid noh: ym baroh ki Jingstad jong phi ne ka Hok
Ka lah ban khring biang ia ka ban weng noh
wat tang shiteng na u laiñ,
Ym baroh ki ummat jong phi kin lah wat tang ia kawei
ruh ka kyntien ban sait noh.

Omar Khayyam

I

Ia ki jingud kiba tuid
sha ki miet ka synrai bakynjah
la rong da ka lyer pjah
shaduh ka samoi ki karol.

Nga ju iohsngew ia ki man la ka miet
ia ki jingkhangïit ba ki tied
la kum ki mynsiem ba khlem met
kiba kyrpad ba ngan plie.

Nga ju iohsngew ia ki katba nga kiew ba ngan thiah
bad nga iohsngew ia ki katba u saw shyrtong
u khot ia ka mei 'ngi da ka turoi banyngkong.

Nga ju iohsngew ia ki katba ki baje kyrsiew thiah
sha la ki kot ki hukum ia ki khynnah

bad nga iohsngew ia ki katba u *muezzin** u pynher
ia ki jingduwai sha ka jingbyrngut jong ka lyer.

Kaei sha kaba la jia ia i Meri?

Wat ka kyrteng jong i ka khot ia u Trai ban iada
hynrei ita i shu ud
la kumba sỳngkhor uba thiah khlem pyrwa.

Ym don uwei ruh u doktor u ban wan....
Bad ha ka bakut, tang ar ki thapbangem baradbah,
kawei ka baïong, kawei pat basaw snam na shadem,
ki par phar share da ki kjat basop treng
la kum ki nongbeh nong jong ka miet, kiba
patom i'i Meri sha la ki krem bym lah ban iohi.

II

Ka jingieit ka bthei sha ki jinglynñiar kthang.
Ka kmie ka kyrkait ba ka pan jingkheiñ na ka bneng.
Ha ka jingthiah ka nongïap ki boi ki nongïam
ka phyllaw ka thaba, la pynïeng ki ïing jaiñ
nangta sdang ka ap met ar miet lynter taij.
La thied ki kot ia khalai
la poi ki nongiathuh khana kai.
Ki jakor ki sdang biria rai
kiba iawan ia sngewlem ki ia rkhie pashait shar.

Ia ka met la pynsum pyniwbih
ia ki tiar shet ruh la wai khie khoh rih.
La pynriam ïa ka da ki riam ba kajuh eh
la pyndeng ia ka da ki jingdeng ba ka ieit eh
nangta de la sdang sa ka khawai ka baheh.
Ia ki tymmen basan la khot ba kin wan
ki nongleit-on-tep baroh ki la ialum lang.
Ia ki jingduwai la pynlong
ia u kwai la sam la kum ia u Wai dong.
Ia ki jingialap la pyrta
ki khana lorni siaw siaw ki sawa.
La pule ia ki *Psalm*
ia ka sha bad ki biskit ruh la sam.
Nangta, ia ki jingbynñiaw la pynpaw
ba ka shu ïap khlem poi pyrkhat:

Shish, kum ito i khynnah samla
shish, kum ito i khynnah bashida
shish, sep ei lut shisha....

Tangba ki stad ka jingïap ki tyrwa ka jingtngen.
Ba i leit khlem shitom, ki ong ngi dei ban iakmen.

**U lyngdoh niam ki Muslim.*

Ka Jingïam ka Riti

Ki la ia pynbor da u para jait, ka doh jong ka doh,
ka snam jong ka snam. Phi dei ka khun khlieng kpoh,
ki ia ong, ka ban phikir i'u khiewja, ia ka spah
jong ka ïing. Phi dei ka nongsumar jong ka kur,
ka ban pynneh ia ka khong; hato phi hun ia la ki khun
thei sotti ban pynjaboh da ka snam u rondi? U symbai
u dei ban long u babha. "Hynrei ka mynsiem jong nga
ka shlei da ka jingbhabriew jong phi, ko Baieit",
nga la ud haba thiah:
Masoodi! Masoodi!
Masoodi ! Masoodi!
Ieh ia une u riew poh, ki ia ong. Keiñ ka ia iaid
shuwa ban poi sha jingjot. Aiu phi iohi ha une
u shrieh basaphap na ka jylla aiu re? Ka jadu aiu
u la ai? Ban mutdur ba phi ñiew beiñ ia u briew
uba ka jingieit ka long kum u lur step! Ban mutdur
ba phi la buh ki kyndon kum u Pharisee! Hato kam
la biang ba u dei u para Khasi ba tip briew tip Blei?
Ieh ia une u riew poh, ki ia ong, shuwa ban poi
sha ka thad rong. "Hynrei ka mynsiem jong nga
ka shlei da ka jingbhabriew jong phi, ko Baieit",
nga la ud haba thiah:
Masoodi! Masoodi!
Masoodi! Masoodi!
Ngan jin da la kham lah ban long

ka jingïam ia ka ïing ba la pra ka jong phi
ka jinglamwir ia ka lok bashida
wat ka jingpait dohnud ia ka ïing ka jong nga.
Hynrei O, nga la ud haba thiah:
Masoodi! Masoodi!
Masoodi! Masoodi!
Katno ki tmang ki lum
katno ki kynjah ki lynti shnong
katno lehnohei ka jinglong samla
naduh ba phi iehnoh ia nga.

Kynpham Sing Nongkynrih

Ki Ïing Shongwai ka Shillong

Kine ki ïing wai ïing lynter, phñip ki bakhah
ki dei ki longïing bakmen kane ka sor bah.
Ki ñiang tyrpait bapar na kamra wai.
sha kamra wai,
ki pynpaw ia ka shong khah ba pynngiah
ha kaba kiei ki barieh, ki bym kwah ban iohsngew,
ba shu pasiaw da ki sur bajem jai
pynban ki sawa kum ka eriong Sohra
bad tangon ia ki tyngam *gramophone* ha ka *matha*.

Ki tyngam kiba ktha ki iathuh khana
kumno ia ki shyieng la sloit doh masi.
Ki kynslip kynslap, ki jingkynhi kynha
ki padiah shaphang ki ken khnai batyrha.
Ki jingkynkaw jong ki khun ba pan doh
ba iatyngkhuh bad ki kmie, siaw-siaw kiba mai bad
ka khroh,
ki jingsneng halor ka kyrduh,
dei ki jingpynkynmaw bapynmong ia ka laitluid
batyrkhong.

Ia ki jyreh bad ka ksem lah ban iohsngew bad ban sma.
Ka khñium ka ktuk, ki hynñium hynñiam,
shi bynta na ka bai ïing ia ki trai ïing barhah;
ki jingiasylla ba atnud, ki jingtla buaid,
shi lyngkhot na ka jingiadei kum paramarjan;

ki phrung na ki snur ki jingker lyntang
ban tynrong jubor ia ka jingiasyllok banawrang.

Ki 'tien ieit 'tien pasiaw
bad ki kiij kiij kaij kaij jong ki jingthiah,
kiba sawa jam ha ka miet bakynjah,
dei ki jingai dak ia ki dur u Angelo balyngkhuid
ba kin wan paw ha ka jabieng ba la khluid.

Kam khiah, kam khiah kane ka shong jan than..
Aa, ban da ioh shi kham ka eit slang!

Kynpham Sing Nongkynrih

Tang u Shongthap

Sa lei la u *Professor* u dei?
Ha khmat jong nga aiu un long
wat la *MPhil* ne *doctorate* u don?
Hangne nga dei ka syiem,
ka syiem baheh shadem.
Bad u, tang u shongthap ha khrum
ha khmat ka kyrdan heh saipan
ba nga don ha ka imlang ka sahlang.
Tang i ñiut
ban ïuhroit bad kyrshoiñ
da kine ki juti jrong khongdong.
Kumne!
Ia u nga lah ban kahait ksew
bad pynsyllang.
Ha b'u pule
ngan tied ia la ki khun ba kin dup kyang
ne pyllait da ki jingtem kyrkait
ne ot noh ia ka lait.
Nga lah ban set ruh ia ka um
mynstep kaba u kbum
ban kynruh ia kato ka tyngam
leh banang.
Ia u nga lah ban phah
sha ka paiñkhana paidbah
bad nga lah ruh ban khang
ba un leit ha ka paiñkhana kyrpang

ha kaba i kpa u hep
i ju theh um man ka step.
Phi i, um long ei ei ha khmat jong nga,
hynrei tang i puit kyntiap sla.
Balei ia u ngan leh ieit,
ba u dei u *doctorate*?
U dei u briew babha!
Em, u tieng baheh tyngam ma nga.

Lehse u lok jong nga um don kam mynta,
hynrei un sa ioh hi ha kawei ka sngi.
U lah ban ioh hadien i khyllung i basaw, phi tip hi?
Phi lah ban beiñ ba u dei u riewkai,
ba u kynshleiñ kynthei la mynsngi mynshai,
ba u tan tdem kynja ha ki kyndong shongkai.
Hynrei lada u ong kane ka dei kumta,
kin hap ban mynjur, ki nongshongwai jong nga.
Sa lei lada un shoh teng teng kumne?
Kato ka *Professor* ka lah ban shoh hi te
ynda ka la ioh tnga.
Lane u lah ban dih buaid kum u men kpa
bad hangta ngan sa rkhie pashait ma nga–
kumto keiñ kumto, ba phi leh kum i paro.

Hynrei balei tang ia u phi shu iap bieit?
Ai un ioh kato ka *doctorate*,
tangba wat ju *doctorate* bad nga.
Nga ruh ka doktor.

lehse tang ka doktor jong ki mrad
kumba phi kren khor kren thad,
hynrei tang kane da sngew,
ki nongshongwai ki dei ki ksew:
lada ki koit ki khiah, nga ai ka jaka sah
lada ki pang sarew, nga kynjat ia ki sha khyndew.

Ki Kjat Sngi B'la Sdang Sep

Kine ki men sahnem, ki ia ong,
da lei lei kin ym lah ban pynshad tymblong
ia ka Akademi. *
Ha ka kti jong ki ka Khasi
kan nym poi da lei lei sha Delhi.
Biblia abiblia
ki kot ba ym kum ki kot
da lei lei kin ym lah ban pynshad tymblong
ia ka Akademi, ki ia ong.
Ki myllung sarang
ki poitri tasam
ki khana bymlarkam
bad ki ia thap met iwei ia iwei
ki kot kynthoh ba ki sei.
Da lei lei kin ym lah ban pynshad tymblong
ia ka Akademi, ki ia ong
ym ha kane ka rukom.

La katta ruh ngi ba pynhieng ialade
kum ki nongthoh bajanai
hangne hi ngi sahthai
kum u bnai ba mih haba dang shai
ngi tyngshaiñ khlem myntoi
pyrshah ia ki kjat sngi
b'la sdang sep jong ki.

* *Ka Sahitya Akademi, Delhi*

Kynpham Sing Nongkynrih

Ki Phang Pdeng ka Delhi

I

Mar ia iohsngew
ba ngan leit sha Delhi
khlem da lut shi naia na la pla
u lok u la ong:
kane te ka lad ha ka milion,
phi la dei phi ban sarong.

Ki jaka bajngai, ki sor bah ka ri
ki don ka jingkhring kaba kham pher ia ngi.
Hynrei ko baieit, ia ka mynsiem nga la ieh ha la ïing
te ngam shym la lah ban iashait bad kiba nga iashem
wat ban pynklet ia jingkyndeh ka shadem.

Ha ka North East Express
u lok *lecturer* u la shem
ia u khynnah matrik, u Manipuri,
bad nangta u iatai ia ka *Philosophy*
(shen nga la iohsngew kita la iather
uwei u ong ia uwei, u bymler).

Shabar ha ka jingshit bakyrang
ka ri thor ka tuid kum ka tin basymphlaiñ,
kajuh shi kajuh ka jaka ka wan paw

hajuh shi hajuh ym poi shaei shaei ruh.

Shano sha ki lum
bad ka er batemon?
Kane ka ri te imat,
marwei nga puson,
kam donkam ia ki lum
bad ia ngi kiba shong ha ki lum...

II

Ka rel ka shu dei
tang kawei pat kạ hat,
kaba shlei da ki nongtyrwa mar
bad ki nongkhrong bym lah lait
kiba iaid la ki pali.

Nga peit ia ki nongtyrwa mar
ba ki pynbna la ki tiar,
kita win hi thlim
ba ki pyrshang ban kham jam
ia jingsawa ki shaka.

Nga peit ia ki nongkhrong
ba ki par bad kyrsih da ka tdong
sharum bad shaneng,
ba ki ia pan da ki kti kiba kner
bạd ki khmat bapynpaw

ia ki sngi kiba thngan
tang bad u muri, ka mithai lali
ba la khleh lang bad ka jaboh
jong ki kad rel ha lynti.

Nga peit ia ki
nga peit ia ka poitri jong ki
ba ka pynkhih ia ka mynsiem jong ngi.
Hynrei uba shong lang u la ong
phiṁ lah isynei ia uwei pa uwei.

Ko baieit, ngi na ki lum bakynjang
ngim iahap ia kane ka iriang.

Ka khynnah khrong ba dang rit
ka kyrkhu ia ka khlieh ka jong nga
bad nga ai ha ka shi tyngka.
U khynnah tyrwa mar u leit sha u lok,
ma u pat u shim shi kyllaiñ ka phlim
kumba sanphew tyngka.
Ka dei da ka phlim basuda.

Uba shong lang, shaw u iapler iapang.

III

Ka Delhi
ka long kum ka sor bah phoreiñ.
Ki surok baiaphnieng,
ki baiar bad bajlih
ba ła pynpur da ki dieng,
ki kali kine phñip kiba par,
ki lait ki bapyiar
la kum ki kjat bnai,
ki ïing ki bajrong kat ka bneng,
baroh kine kim i satia
kum ha sor bah India.
Bad ngam iohi ki nongkhrong
hangno hangno ruh,
lymne ia ki kali tom tom.

Kane te ka jaka baithiang shisha,
nga la ong, ngam salia
ban sah hangne da ki bnai,
tangba nga shu tmang
i baieit im don lang.

Kine te ki jaka bashong
ki binong bishon,
u lok u la ong,
phi dang shu iohi
tang ia ka bynta baibang ka Delhi.

Ko baieit, hato nga dang shu iohi
tang ia ka bynta baibang ka jong phi?
Da lei lei ruh em, wat pyni ha nga
ia kaba tam na kata.

IV

Ha Delhi ngaiñ nga shaiong.
Ka ktien kam long
kum ka Hindi ïew ha Shillong.

Mar iapoi ngi leit thiaw
sha Aravali Guest House
da ka kali riksho.
Uba ñiah u la bniah
naei ngi wan mih.
Na Shillong ngi ia ong.
Hynrei um ju tip ba ka don
kum kata ka shnong,
um poi pyrkhat ruh,
ha ngi u la phla,
ba ngi dei na India.

Nga sngew kum u khyllah shisha.

Nangta nga kylli,
me ju iohsngew ia ka Cherrapunjee?
Kumne u la khlei,
"*Wahan to jyada barish hei*".

Nga sngew kum ban pyiam
ia uta u mama
ba u tip ia ka Sohra,
ka shnong trai jong nga.

V

Ha Delhi
nga iashem bad uwei u khynraw
u bym long kum ki myllung ba la kham paw,
uba dang shu pynmih
ia ka thup ki poitri.
Ma u, u kwah ba ngan ngeit
ba kane dei kawei
na ki kot badonnam ka pyrthei.
Hynrei nga la dep ioh
ia ka bishar ba ki thoh
ha Sunday Mail.

Ko baieit,
ha phi nga shaniah tylli
ba phin iarap ia nga
lada nga pyrshang kyntiew skong
kham khraw ban ia kaba nga long.

VI

Ha'ka jingialang
ban wad ia ka lawei thymmai
jong ka ri, ha FICCI,
nga kylli ia uwei u riewstad
kumno ba u sngew ia kane ka dorbar.

Ka basngewbang, u la ong,
ia baroh la shu *air conditioned*,
ki kamra ba ngi sah, ka kamra dorbar,
ki kali wan shaw...
Ka bam sngi bad ka *buffet* lei lei
kiba la pyniaid ha ka rukom ka badei.
Ngi iashem ia bun ki kynrem ki lyndan
bad ngi iakren ruh ia bun ki jait phang.

Da shisha ko baieit,
ngi iakren ia bun ki jait phang,
ia bun than eh ki jait phang
ba uwei u Kashmiri bashit khlieh
u la ïeng ban kylli ia ka ïing
ka myntoi aiu kane ka jingiabun ktien?

VII

Na Delhi
ngi wan phai da ka AC
Ka long kaba jyllei
da ki heh snier pong dong
haduh ba ar na ki kong
kiba ia leit lang ki la ong :
baroh ka khlieñ jong ka ri
ka don lut hangne phi bad ngi.

Kham shiphang nga leit kai
sha u Colonel basngaid phar dikraij.
Hangne te sahep, ngam i don
ki nongkhrong, nga la ong.
Hangne kim ju kham wan iaid
sa ma u, u jubab,
hangne te ngi ioh jingiada
na ka jingpynsalia

ki nongkhrong bad ki nongtyrwa mar.
Hangne te ia ngi ki leh bha.

Ko baieit, ki baduk
ki dei ban iarop
tang sha ki baduk
ban ioh jingiarap.

VIII

Ynda la poi pat ha ïing
baroh ki iakmen
ba nga khlaiñ hi mlen mlen.
Baroh ki ia don la ki jingkylli lajong :
khamtam lei ia kaei
kaba nga wanrah ia ki.
Bad kata ka pynkut
ia ka phuhmat ki kur,
namar hangthie te baieit,
ngam shym la mutdur
ba ka rah rneng sngewbha
kum ka wan ïing jong nga
ka dei hi ka kamram badonkam.

Ka Jingbatai Kyllum ia ki Phawar Myllung ba Dei Pule

i

Tang ki Tiew Pher ki la Wan Sei Kynthong

Kane ka sur myllung ka dei ka jingkynthoh halor ka jingnang troiñ noh ka riti ka dustur jong ka jaitbynriew Hynñiewtrep, ha kiba bun ki liang. Kane ka lah ban long namar ka jingbujli ia kata ka riti trai ri da ki rukom im bapher kiba la wanpoi na kylleng ka pyrthei, kiba ngi la kdup, la pdiang bad pynheh pynsan da ki jingsumar sukher bapaka la kumba sumar ia ki syntiew pher ha ki kper bad ki phyllaw. Bad ka lah ruh ban long namar ka jingjyllei than ki wanwir wanhap ki bym kheiñsnep ia ka riti jong ngi, hynrei kiba ialeh kat lah katiai ban pynïeng rasong ia la ki lajong.

U myllung u kren ia katei ka phang da kaba shu siat jingmut bad da kaba shu ringdur lyngba ki dieng sohphoh Nongkhlaw bad ki syntiew pher ba la wanrah naei re. U sdang da kaba batai kumno kine ki dieng sohphoh ki la wan poi sha kine ki lum naduh ka por u David Scott, bad kumno ki la buhai shnong, kata kumno ki la roi kylleng ka ri bad ki la pynskhem triang ia la ki tynrai, haduh ba mynta ki la kham bun ma ki, bun spah shah ban ia ki sohphoh Khasi. Nangta u myllung u ong ba um sngew lyngngoh ei ei ia kane namar ba kine ki jait soh ki don "ka maia aiu re", kata ka mut ba ki long ki babang ban bam bad kiba lah ban khring bha ia ka jingsngew jong ngi namar ka jingitynnat ki

syntiew jong ki haba ki phuh bha khlek ha ka aïom Pyrem.

Dei tang ha ka Tlang ba kine ki dieng ki duh noh ia ka jingiphieng jong ki haba ki la slor noh "la ki khor", kata ia la ki syntiew bad ruh ia la ki sla jyrngam. Ha kane ka por khriat, u myllung u ong ba ki i kum kito ki bashem lanot, ba khlem jaiñ khlem nep, ba khlem bam khlem dih, kata kiba "that that ha ka khriat / ki i ïap tyrsaw". Kaba ai jingim bad jingiphuh biang ia ki pat dei ka Pyrem kaba wanrah biang sa shisien ia "ki syntiew baithiang"

Dei hangne ba u myllung u pynwandur ia ki dieng sohphoh nongkhlaw bad ka jait bynriew lajong. Kumba slor noh ki dieng sohphoh ia la ki sla bad ki syntiew ha ka Tlang, kumta, u ong, ngi ruh ngi slor noh ia la ka riti, kaba kynthup naduh ka ktien ka thylliej, ka riam ka beit, ka rwai ka siaw, ka shad ka kmen, ka put ka tem bad ka rukom im hi baroh kawei, kaba ha ka ktien Phareng ki ong ka *culture*. Ka jingiapher jong ngi bad ki dieng sohphoh ka shu long beit ba ynda ngi la slor noh ia la ka riti ngim shem shuh ia ka Pyrem ka ban wanrah biang ia ka phuh ka phieng ha ngi. Bad kumta, khlem ka riti bad khlem da suh thied sha la ka tynrai, ngi im lymboit lymbiang bad ngi kie la kum "ki sla dieng" ba la hap noh, kat shaba beh ka lyer. Dei da kumne ba ngi saphret saphrong, ngi tare ruma bad ngi nang swai noh.

Ha kum kane ka apot, u myllung u ong, ba kiba wan sei shylluid, kiba wan phuh syntiew bad kiba wan sei kynthong, kiba iphuh iphieng, dei tang ki khyllah jait, bad ki rukom bakhyllah jong ki, namar kine ki nang bha ban im, ki ieit ia la ki jong bad barabor ki iai ialeh ban kyntiew skong tang ia la kine ki rukom im lajong.

Lehse, ka khubor bakhatduh kaba u myllung u don ban ong ka long, ba ngin ieit ia la ki jong, ngin tei, ngin pynheh pynsan ia ki, bad kum ki dieng bah, ngin suh thied jylliew bha sha la ka

mei ramew, namarba dei tang da kumta ba ngin sa lah ban pyiar ia la ki tnat sha suiñ bad sha ka pyrthei satlak, khlem kano kano ka jingma ia ka nishan bad ka jinglong jong ngi kum ka jaitbynriew. Hynrei kumba la ong haneng, u myllung um shym la shu batai beit ia kine kiei kiei, hynrei u kren lyngba ki dur, ka duriap bad ka mutdur.

Ka don ruh ka histori kaba batai shaphang ka jingwan jong kine ki jingkylla bapher ha kane ka sur myllung, bad u myllung hi u kdew ba ka jingthombor kine ki jingkylla bad ki rukom im bapher ia ka rukom im jong ngi ka sdang hi naduh ba kiew u dohlieh. Ia kane ngi lah ban sngewthuh na ka jingwanrah ia ka kyrteng u David Scott:

ii

Haba u Myntri Rangbah ha Shillong u Wan Hiar ki Siej Jar Jar ki Shu ia Peit Siar

Ka khana kaba na sla jong kane ka sur myllung ka shu long beit kumne: 'U Myntri Rangbah, u I. K. Gujral, u la thmu ban wan sha Shillong. Ka la don ka jingpynkhreh ka bajur bha ban pdiang sngewbha ia une u heh, bad wat ha ki surok ruh la pynïeng shriak da ki siej. Hynrei un da la wan, ym shym la don mano mano ruh ba iohi ia u. La iohsngew sa tang ia ka jingpah jong ki sairen ha ki kali ba lam lynti ia u. Ka jingwan peit jong u ia ka Shillong ruh ka shu long kaba tang shipor, bad khala khala la iohsngew biang ia ka jingriew ki sairen ha ki kali ki ba la leit buh noh ia u. Ki briew ki ia lyngngoh ia ka jingwan une u rangbah bad ki buh ki jingkylli babun bha shaphang jong kane ka jingjia. Tang

ki siej ha surok, "jar jar ki shu ia ap bad peit siar" khlem kano kano ka jingsngew phylla.'

Ki don bun ki jingkylli jong u nongthoh ha kane ka phawar myllung. Ka banyngkong eh ka long balei ba haba wan ki heh ki haiñ na Delhi, ka sorkar ka phah tih pynmong ia ki surok, ka phah pam pathar ia ki siej bad ka phah sieh ia ki ha ki arliang surok da ki phew kilomitar? Kaei ka jingthmu jong kane ka jingleh, haba ym ju don mano mano ruh ban peit kai ia kata ka jingwan jong kine ki heh ki haiñ? Bad wat lada ki briew ki kwah eh ban peit kai, kumno pat kin leh kumta haba kita ki heh ki shong ha ki kali ïit ïong ba la ker sawdong da ki pulit bad ki shipai? Kumno kin iohi ia kine ki heh haba ki kali jong ki, ki shu suh wia wia kum "u nam ding" ne kum "u khnam" uba her sha ka skum? Kumno kin shlan ban peit ia kata ka jingwan jong ki hi ruh, haba ki shu iohsngew ia "ki jinglynñiar jong ki sairen" na ki kali jong ki, kiba maham ia ki briew bad kiwei pat ki motor ban kynriah sharud? Hato kane ka jingwan jong ki kam long pynban kum "ka jingwan ka thma"?

Halor kajuh katei ka jingsieh siej, lah ruh ban kylli, katno lak ka sorkar ka la pynlut? Naei la pynlut ia kata ka pisa? Mano ba ioh ia ka? Katno ngut ki la iasam ia ka? Hato kane ka jingleh kam dei pynban tang ka kam kamai tyngka iano re? Hato kane kam dei pynban ka nuksa jong kata ka *corruption* ne ka bamsap?

Ka jingwan uno uno u myntri rangbah jong ka ri ka pynlong ia ki briew ba kin dap da ka jingkyrmen bad da ki jingkhmih lynti, khamtam lei lei haba don ki jingpynbna ba ka jingwan jngoh u myntri rangbah ka dei ruh na ka bynta ban "wallam ka roi ka par, ka suk ka saiñ". Na ka bynta ban pynurlong ia kine ki "ar synrop ki phang" ki paidbah ka jylla ki khmih lynti ia uno uno u myntri rangbah uba wan jngoh jaka, ba un da shong kham katto katne por; ba un da leit khmih ia ki jaka sor bad nongkyndong; ba un da ia syllok bad imir jingmut bad ki ba bun ki briew, ki kynhun

bad ki nongmihkhmat; ba un da pynbna ki skim bad ki jingiarap. Hynrei une u myntri rangbah pat, bad kumjuh ruh kiwei ha shuwa bad hadien jong u, ki shu wan khlem peit iano iano, khlem sangeh haei haei la kum ba "wan her u nam ding". U shu leit khlem peit iano iano, khlem sangeh haei haei la kum ba "suh wia u khnam". Haba u wan ruh u shu shong tiap la kumba bsiat ne la kumba kynthah u thyllah. Te haba kumta, aiu keiñ un tip shaphang kane ka ri lum jong ngi? Aiu un tip shaphang ki para ri jong ngi? Aiu un tip shaphang ki jingeh jong ki? Aiu un tip shaphang ki jingdonkam jong ki?

Haba kum une u nongialam u wan shane, u shu iakynduh pynban ia katto katne ki *leader* kiba leit ia kynduh ia u tang na ka bynta ka kam khwan myntoi lajong; tang na ka bynta ban'law ia "ka suhsat" kaba ki pun, bad kane ka suhsat kham bunsien ka dei tang ka jingkwah shuki, ne ka jingkwah ia ki shuki ba kham ioh kloh pisa.

Haba u myntri rangbah u wan, ki paid ka jylla ki khmih lynti ruh ba un pynbeit ia kaba bakla bad bakdor baroh. Ki khmih lynti ba un dumok bad pynshitom ia baroh kito ki myntri jylla bad ki nongmihkhmat kiba bamsap bad kiba bit tyrbeh da ki "*scam*" bapher bapher. Hynrei une u myntri rangbah, kum kiwei pat ha shuwa bad hadien jong u, um don jingpyrkhat ei ei shaphang kum kita kiei kiei. U shu kmen beit tang la da la pynbiang ia ka leit ka wan jong u ha ka rukom kaba u dawa. Um pyrwa ei ei ia ka suk ka shitom u khun u hajar tang ba la biang ka met lajong. Bad dei da kumne ba u shah pynbieit pynban ha ki *politician* bit "*scam*" ka jylla bad u kylla long kum uba khlem iktiar, kata kum "u bom b'la weng i'u bakhor".

Te haba kumne, ki paidbah ki dap da ka lyngngoh, ki dap da ka shaïong, ki pun da ka lynga bad ki ia kylli ia kiba bun ki jingkylli la kum ki khynnah rit. Dei tang ki sieij kiba shah pynïeng surok man ka por kiba "jar jar ki shu ia ap bad peit siar". Ki sieij

hangne ki ïeng na ka bynta kito ki nongpeit pyrman jong ka por, kata, ki nongpeit pyrman kiba la iohi ia ka mynnor; kiba iohi shai kdar ia ka mynta; bad kiba la iohi lypa ia ka lawei, namar ki dei ki nongpeit pyrman kiba la spel lyndet lut ia ka jinglong bad ka rukom briew. Kum ban ai nuksa, ki sngewthuh shai kdar ba ka jingleh jong u myntri rangbah bad ki heh ki haiñ ba kum ma u na Delhi, ka dei tang ka jingbym kheiñ snep ia kine ki lum bad ia baroh kiba shong ha kine ki lum. Bad ki nongialam jong ngi pat, ha ka jaka ban dawa na u ia kiei kiei ki ban pynmyntoi ia u paidbah bad ka ri; ha ka jaka ba kin dawa na u ia ka burom kaba ngi dei ban ioh kum ka jait bynriew, ki leit jliah tdong pynban ia u na ka bynta ka bha shimet jong ki. Bad kumta, ha ka jaka ban ïeng na ka bynta u paidbah, ki ïeng pynban na ka bynta kumno ban pynbang ia u myntri rangbah.

iii

U Ren

Ka jingiathuh khana pateng shaphang jong u Ren, u rawon na Nongjri, uba la iehnoh ia la ka kmie ban bud ia ka puri baieit jong u, ka long ka badonnam bad kaba la ktik ia ka jingmut jingpyrkhat jong baroh. Hynrei kane ka khana kam dei kaba tang shishur shaphang ka jingiaieit u Ren bad ka puri. Ka pun ha ka ki jingmut ki bakhraw haduh katta katta, namar ki riewrim ki la iathuh ruh ia ka ha ka dur jong ka pharshi.

Kawei na kine ki pharshi ka dei ka jingbthah jong u Ren ia la ka kmie ba kan sngap "ia ka sur jong ka wah", ha kaba u la ong ba "katba ka dang ïai khyñwin / kumta keiñ phin tip ba nga ruh

nga im". Haba shu batai lyngkot, da kane, u Ren u la bthah ia kmie ba kan sngap ia ka sur ka jingim jong u.

Ha kane ka phawar myllung, u nongthoh u la shim ia kane ka bynta jong ka pharshi bad u la pynlong ia u Ren ba un ïeng na ka bynta ka jaitbynriew Hynñiewtrep hi baroh kawei. Te lada u Ren u ïeng na ka bynta ka jait bynriew, ka jingsngap ia ka sur ka jingim jong u ka mut hi ka jingsngap bad jingpynsngew ia ka sur ka jingim jong ka jaitbynriew.

Kawei ka jingkylli kaba mih nangne ka long, hangno ka don ka sur jong ka jaitbynriew bad kumno lah ban iohsngew ia ka? U myllung u ong:

Ka long kaba la slem eh, slem bah
naduh ki snem kulong kumah
kaei kaba u bthah:
ki por ki la kylla
ka sur ka jingim jong ngi
ka nang swai ha kiwei pat ki jait ktien
bad kine ki jait ktien, man la ka sngi
ki nang jliah noh ia ka sur ka jong ngi.

Kane ka pynshai kdar, ba ha u myllung hi, ka sur ka jingim jong ngi ka dei ka sur jong ka ktien kmie. Kumba la ong ha ka lam khmat, ka ktien kam dei tang kaei kaei kaba ngi iakren ha ka imlang ka sahlang. Ka ktien ka dei ka jingim jong ka ka jait bynriew. Lada ngi iohsngew ia ka ktien Khasi ha Ïewduh, ha Motphran, ne ha Khyndai Lad, kata kam dei tang ka sur ktien lajong, hynrei ka dei ka sur ka jingim jong ka jaitbynriew hi.

Te lada ka sur ka jingim jong ka jaitbynriew ka dei ka sur jong ka ktien kmie, kaei pat kaba u myllung u iohi mynta? Na kitei ki laiñ haneng, u myllung u batai ba ka ktien kmie jong u Khasi Khara ka la "nang swai" namar la kynrei bun than eh kiwei ki jait ktien ha kane ka ri jong ngi. Kine ki jait ktien nongwei ki

long kum ki blang ki masi kiba "jliah" lut ia ka mluh ka jingim jong ka ktien jong ngi, bad kine ki blang ki masi pat lah ban ong ba ki ïeng na ka bynta ki laiphew har jait ki poiei kiba pynma syndon ia ka jinglong trai jong ngi ia la ka ri ka muluk.

Kaba u myllung u kham sngewsih hangne ka long ba kiba bun na ki para ri jong ngi hi kim kwah ban sngap ia ka jingbthah jong u Ren. Kim pyrwa ei ei ia ka apot ha kaba ka ri ne ka jaitbynriew ka don. Kim kwah ban sngap; kim kwah ban iohsngew; kim kwah ban peit; bad kim kwah ban iohi. Bun na ki lei kim kwah hi ruh ban kren ia la ka ktien lajong bad kane ka la kylla long sa kawei pat ka daw balei ba ka sur ktien bad ka sur ka jingim jong ngi ka la nang swai. Bun na kine ki shu kwah tang ban don ha ka phohsniew ka ramïa. Bad ki jingphohsniew jong ki, ki shu long beit tang kumno ban khwan myntoi bad ban pynbit pynbiang ialade, wat la kata ka jingbit jingbiang ialade ka lah pynban ban buh ia ka ri ha ki jingeh bad ki jingma.

U myllung ruh u phla, ba ma u ruh bunsien u ju phohsniew shaphang kiei kiei ki ba bha na ka bynta ialade. Hynrei namar ba u dei u riew ieit ri bad u riew iohi jngai, ia kita ki jingphohsniew jong u la ju pynthut da ki phohsniew kynsha. U myllung u sngewthuh bad u iohi shai ba ka jingma ka bakhraw tam kaba ap ia ka jaitbynriew ka dei ka jingwantyllep ki nongwei la kum kata kaba ki ong ka jinghiarthma bajar jar ne ka *silent invasion*. Kane ka jingma ka long kaba kham itriem namarba kine ki poei ki don la ki nongiada ha ka dur jong ki pulit mynder, kiba juh iarap barabor tang ia ki haba don kano kano ka jingiakynad bad jingiakhih hapdeng jong ki bad ki trai ri. Dei da kumne keiñ ba kine ki poiei bad "ki pulit mynder" ki lah ban long kum "ka bih ba par suki pa suki".

Kane ka phawar ka dei kaba don ka khubor kaba kham pynkhuslai, hynrei ha kajuh ka por ka long ruh kum ka jingmaham

ba ngin nym klet ia kiei kiei kiba dei ki lajong, bad ka jingpynkynmaw ba dei tang ka jingieit bajanai ia la ki jong ba ngin sa lah ban pyrsad mynsiem biang ha ki khnang ba ki san irat bad ba kin lah ban im wat hapdeng kiba bun ki jingtynjuh.

iv

Ka Premmiet Harud ka Tyllong ka Umkhrah

Kane ka phawar myllung ka don ar bynta. Ka bynta banyngkong ka dei beit ka jingbatai ia ka jingleit jngoh-kai jong u myllung ia ka tyllong ka Wah Umkhrah. Kane ka jingleit jngoh-kai ka lah ban long kaba dang shen ne kaba la slem, lehseh naduh ki por ba u myllung u dang khynnah, hynrei kaba u dang kynmaw haduh kine ki sngi.

Kane ka jingbatai ka long kum ka jingdro dur bad jingairong airup da ki kyntien ki bashisur, hynrei ha ka juh ka por, ki kyntien kiba pun da ka mutdur, ka duriap. U myllung u iathuh kumno ba u iaid na ka lynti lum bakhongwaiñ artet ka Wah Umkhrah haduh ba un da poi ha ka tyllong jong ka. Da ka jingsngewlyngngoh, u ong ba ka um hangne ka long ka basngur bha, bad ka sngur haduh katta katta ba wat ia ka suiñ bneng bajngum lah ban iohi ba ka phalang ha u shyiap lieh basada uba don hapoh trai wah. Ia kane, u batai da ki kyntien ka mutdur da kaba ong, "wat ka suiñ bneng bajngum / ka thiah thai ha ka jingthia shyiap basada". Nangta U ong ruh ba don ki rawon kiba iaid khwai sharum shaneng la kum ki nongpahara ia ka rud wah. Kane ka pyni ba ka wah hangne ha tyllong, ka long kaba dang lah ban ai jingim ia ki dohkha bad ki dohthli. Ka jingbatai pat shaphang "ki thei sawkyrang ba kohkdiak" kiba "sait ia ki dew rep" ha "ki maw jlih ka wah" ka

iai ban shuh shuh ia ka jinglong khuid jong ka um, nalor ba ka kdew ia ka jingsngewtynnat u myllung ban peit iaroh ia kiei kiei ki baitynnat la ki dei ki bynta ka mariang ne ki thei lud.

Nalor ka jingbatai shaphang ka wah, u myllung u dro dur bad airong airup ia ka jingim nongkyndong bashisur jong ki briew (ia kane lah ban iohi ha ki kyntien, "ki thei sawkyrang ba kohkdiak" kiba "sait ia ki dew rep") ryngkat bad ka mei mariang hangne ha khap sor. Da ka bor mutdur ka bakhlaiñ u pyniasyriem dur ia ka lyer, nyngkong bad ka samla kaba ialehkai "ktah shñiuh" bad u phlang u bajrong; nangta bad ka nongput sharati batbit kaba pynshad "kohnguh khlieh" ia ki kseh kiba dang bun phñip ha kane ka jaka; bad nangta pat kum ka nongai khubor shapahang ki khynnah kiba "ia halla" bad "ia muja" ha kawei na ki nong rit bamarjan.

Dei ha ka bynta ka baar ba u myllung u pyni ba kane ka jingdro dur jongu, shaphang ka wah bad ka mariang ha tyllong ka Umkhrah, kam dei kaba shu kut kumto khlem jingmut. Ha ka bynta ba nyngkong u la ring ia ka bor pyrkhat jong ngi shaphang ka jinglong ka wah da kaba ong, "Phin nym ngeit katno ka um ka sngur / hangne ha tyllong". Hato balei ngin nym ngeit ba ka um jong ka Umkhrah ka long ka basngur "hangne ha tyllong"? Ia ka jingbatai bapura u la ai ha ki laiñ bakhatduh jong ka phawar da kaba u kdew ba ka Umkhrah, kumba bun ki ia tip, ka long kaba la sur da ka ahor, ka lati lahoh, haduh ba bun na ki briew ki la sdang ban khot noh ia ka ka Nala Umkhrah.

Hynrei ka jingbynñiaw u myllung kam dei tang shaphang ka jingjaboh bad ka jingkylla nala noh ka Umkhrah ha kine ki por kiba mynta. Ha kane ka bynta baar, da shisha u myllung u bynñiaw nyngkong eh ia ka jingduh noh "kane ka um khuid" da ka jingleit tuid jong ka sha sor. Hynrei ym dei tang ka um kaba leit tuid sha sor. Ki thei, ki rang "samla bashida" ruh ki leit tuid hi sha sor ha kaba ki leit wad ia ka kam ka jam, ka jingnang jingstad bad kumta

ter ter. Ki "kseh shlei sur rwai" ruh ki leit tuid hi sha sor da ka jingpynkhyllem noh ia ki na ki jaka khlaw ha nongkyndong. Bad ha kane ka jingleit tuid jong ki sha sor ka don ka jingbynñiaw, namar ha sor hi, ym dei tang ka um wah kaba kylla jyrsieh, hynrei ka jingim ruh, ha kiba bun ki liang, ka ia kyrsum bad ki har rukom ki lati lahoh. Dei da kumne ba bun na ki thei bad ki rang samla ki duh noh ia ka jinglong bashida bad ki liat lor ha ki kiba bun ki jingriam basniew jong ka jingim sor, bad wat ka mariang hi ruh ka kylla lyngkhuid haba la pyntuid lut ia ki dieng ki siej sha, ne lyngba, ka sor ban pyntyllun ia ki shalyntem jong ka khaïi pateng bad ka die ka thied.

Ka don ruh ha kane ka phawar myllung, ka jingianujor hapdeng ka jingim sor bad ka jingim nongkyndong. Wat la ki don bun kiei kiei ki babha ha sor, u myllung pat u kham pangnud ia ka jingduh noh ia ka jingsngur, ka jinglui-lui bad ka jingsuk mynsiem jong ka jingim briew kaba ngi lah ban dang shem ha nongkyndong.

Ka jingleh pathar ia ka mariang pat, ka dei sa kawei ka phang kaba iaid ryngkat ryngkat bad ka jyrsieh ka jinglongbriew, kaba pyrkhat tang ia ka ioh-noh, ka riewspah-noh, khlem da pyrkhat aiu kan jia ia ka lawei ki longdien.

Shaphang u Nongthoh

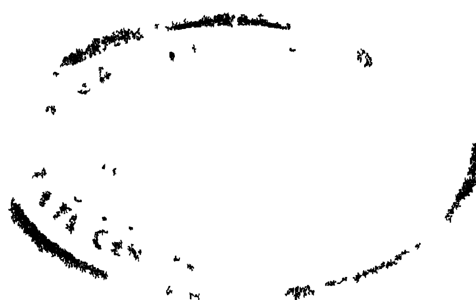
La kha ia u Bah Kynpham Sing Nongkynrih (PhD) ha ka 4 tarik u Ïaïong ha ka snem 1964 ha Lum Maha, Khliehshnong, Sohra. U Bah Kynpham u dei u myllung bad u nongthoh khana lyngkot ha ka Khasi bad Phareng Ia ka poitri jong u, kaba la pynmih ha ki *journal* bad ki thup *anthology* kylleng ka ri bad ha bar ri, la lum lang lang ha ar tylli ki kot ha ka Phareng bad ar ha ka Khasi. U Bah Kynpham u trei kum u Reader ha ka English Department, NEHU bad u bat ruh ia ka kam Deputy Director, Publications jong kajuh ka skul bah. Dang shen u la iarap pynbit pynbiang (edit) ia ka thup poitri jong ka India International Centre (IIC) Quarterly, New Delhi, ia kaba la pynmih ruh kum ka kot da ka IIC bad ka Oxford University Press. U la long ruh u *Guest Editor* jong ka Poetry International Web, Rotterdam, bad mynta u dei u *editor* jong ka *NEHU News*, u *Associate Editor* jong ka *The NEHU Journal*, bad ruh u *editor* jong ka makasin poitri ha ka Khasi, ka *Rilum*. U la ioh ia ka *Fellowship for Outstanding Artists 2000* na ka sorkar India, bad ruh ia ka *North-East Poetry Award* ka banyngkong ba la ai da ka North-East India Poetry Council, Tripura ha u 2004.

Ia katto katne na ki poitri jong u la pynkylla sha ka ktien Welsh, Swedish bad bun kiwei de ki ktien jong ka ri kum ka Hindi bad Bangla. Ia kiwei pat la pynrung ha ki thup pule MA English jong ka Indira Gandhi National Open University, New Delhi, bad ka Nagaland University, Kohima. U Bah Kynpham u la pule ia ki poitri jong u ha kiba bun ki sor bah ka ri bad ruh ha Bangladesh bad ha Bilat ha kaba la khot sngewbha ia u sha ka *UK Year of Literature and Writing, 1995.*

Ia ki jingiathuh khana u Bah Kynpham la pynmih da ki seng ka thoh ka tar kum ka Sahitya Akademi (New Delhi) bad ka Katha (New Delhi). La pynkylla ruh ia ki sha ki ktien kum ka Hindi bad Bangla.

DA U JUH U NONGTHOH

1. Moments
   (Ka thup poitri banyngkong ha ka Phareng)
2. The Sieve
   (Ka thup poitri baar ha ka Phareng)
3. Ban Sngewthuh ia ka Poitri
4. Ki Mawsiang ka Sohra
   (Ka thup poitri baar ha ka Khasi)
5. I Moiñ Moiñ Syiar (I)
6. Ki Khana na ka Jingim u Gandhiji
   (NBT Translation)
7. Ki Khana Ai Jingshai bad ki Khana Bangja
   (NBT Translation)
8. Around the Hearth : Khasi Legends
   (Penguin Publication)

DA U JUH U NONGTHOH

1. Moments
   (Ka thup poitri banyngkong ha ka Phareng)
2. The Sieve
   (Ka thup poitri baar ha ka Phareng)
3. Ban Sngewthuh ia ka Poitri
4. Ki Mawsiang ka Sohra
   (Ka thup poitri baar ha ka Khasi)
5. I Moiñ Moiñ Syiar (I)
6. Ki Khana na ka Jingim u Gandhiji
   (NBT Translation)
7. Ki Khana Ai Jingshai bad ki Khana Bangja
   (NBT Translation)
8. Around the Hearth : Khasi Legends
   (Penguin Publication)